

ELŐSZÓ.

„Chara posteritas, propriis manibus hanc Admonitionem scripsi, ut eo magis observes. Ex lectione libri huius poteris advertere, quod pluribus annis laboraverim, multa, tam manuscripta, quam historicos legerim, multum mentem meam terse- rim, quousque veritatem rerum invenerim. Recogita ergo, quod vix aliquis dabitur, qui haec scripta in hunc ordinem redigere poterit; familiam tuam vides opere et veritate descriptam, vide- bis multas familias adjectas, casus mutationesque Transylvaniae aetate mea leges: praecipio ergo sub anathemate, nulli extra- dare hunc librum, sed posteritas sibi servet, et si aliquando fors inciperet scriptura deficere, de novo parari sibi curet; in paribus tamen, si quis desideraverit, concedere poterit, aut co- ram legere. Ita praecipio scriptor hujus et parens posteritatis. Al-Torjæ 20-a Januarii 1732. *B. Petrus Apor.*“

Optimae gubernationis imperii et reipublicae ideam ex- pressit Marcus Aurelius Severus Imperator, dum:

Tyrannos et crudeles in altum non evehebat,
Jus pauperi, quia pauperi, non denegebat,
Recti amantem pauperem non fastidiebat,
Reo diviti, quia diviti, veniam non dabat,
Nullum malum inpunitum abire dissimulabat,
Causas apertas ad alterum non remittebat,
Obscuriorum solus esse arbiter non volebat,
Commotus ira neminem damnabat,
Nec inter gaudia dona promittebat,
Non fuit incurius in rebus prosperis,
Nec abjectioris animi in rebus adversis,
Nil fecit mali maligniori mente,

Nec illiberarior fuit ex avaro pectore,
 Non est passus fores patere adulatoribus,
 Nec aures praebere calumniatoribus,
 Studuit semper esse amabilis bonis,
 Odiosum non recusabat esse malis,
 Adjuvabat causas pauperiorum contra potentes,
 Nec sinebat ab his opprimi impotentes aut minus potentes.

Selecta axiomata.

Laudet te os alienum, et non os tuum, extraneus et non labia tua.

Spes fortunam sequitur et quaerit.

Fortuna spem fugit et illi se occultat.

Honos non implet animum, sed inflat.

Optime facit fortuna quod non semper sit in eodem loco.
 Peregrina est fortuna, ideo de loco uno ad alium transire debet.

Nullae inimicitiae perniciosiores, quam ubi ex amicis hostes fiunt.

Si ad naturam vives, nunquam eris pauper, si ad opinionem, nunquam eris dives.

Honor eos decet, qui honores spernant, non qui eos cupiunt.

Nulla tam modesta est felicitas, quae malignantis invidiae dentes vitare possit.

Magna virtus est fortunam fugere, major eidem resistere, maxima eandem contemnere.

Dat Deus cui vult, et quando vult.

Quo quis minus aestimat se dignum honore, eo majore dignus est.

Majus dedecus est parta amittere, quam omnino non parasse.

Honor, fama, existimatio non sunt nostra, sed ab aliorum arbitrio dependent.

Calamitosus est qui timet, infortunatus qui sperat.

Nemo simul jucunde vivere potest, nisi simul honeste vivat. —

Ezeket írta Altorjai báró Apor Péter azon kötet elejére, melybe két latin munkáját másoltatá; a harmadikat, a magyart, mely az Upor ivadéka nevét fenn fogja tartani, nem hitte méltónak, hogy ama „családi hagyományához“ sorolja.

A maradék nem úgy ítélt. Apor történeti munkái elpendültek; a *Metamorphosis* a szó teljes értelmében köz kincs lőn. Méltán. Nyomorú viszonyaink tehetik csak érthetővé, hogy mindeddig nem a saját útján.

A hazai történelem mély ismerete s az a nemes közlékenység, mely mind azt a mit bír, köz tulajdonúl tekinti, s mit a Királyhágón innen csak kivételesen találunk — erdélyi barátaim szívességéből Aporra nézve is egy csomó becses adatot jutlata kezemhez, az író hibás tételeinek helyreigazítása végett. Föl lesznek használva, de nem itt. Itt hadd álljon az író a maga valóságában. Ő nem a köz bírálata, hanem családja számára írt; ne bolygassuk sírját azért, hogy nevét tapossuk.

Apor barátja volt a tudományoknak s a tudomány embereinek: mutatja az a jellemző levelezés is, mit életében még Timon bocsáta közre (*Antiqua et Nova Hung.* 218 l.); de, valamint a köz életben, tele a gyöngye ember gyarlóságai- s tévedéseivel. Loyális, vallásos, hiszékeny, mind ez mértéken túl; vall, tesz és állít dolgokat, miken legalább álmélni fognánk, ha az író naiv őszintesége hagyná. Így nem haragszunk, nem kárhoztatjuk: megmosolyogjuk. Megismertet gyöngyével ömaga, s elnézzük. Nem akarja palástolni, elhazudni őket: élénk tár mindent becsületes egyenességgel, ahogy ő maga tudja vagy hiszi.

De az a ki megtudja a mit kell választani : sok becses adatot talál e téves felfogások s hibás combinatiók szövedéke mögött. Az egyoldalúság szempontja sem teszi megláthatlanná az igazságot. Aztán e tátongó mélység két világ között, e világforradalom, mely az őselet rengetegeit kalangyákba törte, hogy majd, köszönül, legyen mi mellett fűtözdhessék a didergő utód — szóval: az áthidazó korszak az ó és új állami élet között, melyben Apor élt, s mely hazánkban még egy Tacitust vár, mély fájdalomával és gyilkos ecsetével — sáppadt lenyomásként tükröződik azon elbénült téveteg világban, mit Apor, hasonló színekkel, egyes eseményekre tördelve, vázol.

Apor munkáit, az eredetiek holléttéről tudomásom nem lévén, egy halmaz hibás és csonka másolatból akarám összeállítani, hónapokon át gyötrődve s gyötörve, segélyül, barátaimat : midőn nmélt. gr. Mikó Imre úr baráti szívessége a főlebb említett (a szerző által hitelesített) másolattal meglepett. Az egyetlen teljes példány ez, mert 1732-ön túl is, mind végig, folytatva s toldogatva, különböző, s néha vajmi gyarló kezek által. Tekintsen meg bármely egyéb másolatot az olvasó — a Nemzeti Muzeumé teljesen használhatatlan — látni fogja, hogy történelmi irodalmunk e gazdagodását azon férfiúnak köszönjük, ki, az egykori közélet koszorús gondjai között is, nem lankadó híve volt mind annak, a mi a haza ügyére vonatkozik.

A *Metamorphosist* csak idegen, régebb és újabb másolatok egybevetése után adhatám. Az a függelék, mely *Cseréi Mihály* töredékes megjegyzéseit adja (444—484 l.) rendesen az Apor neve alatt kering,

élén az Apor bevezető szakaszával, ámbár szerzőjüket a szöveg is elég világosan mutatja. Csereiről azt mondja, 303 l. Apor : in plurimis me juvit in catalogo nostro tempore deficientium ; eme jegyzéseit a Metamorphosis első dolgozására tette, s a szerző felhasználta; de a mit Cserei zsémbes őszintesége kimond, enyhítve s itt-ott elhallgatva. Hogy az olvasó lássa, miként : tevém a szakaszok elé a megfelelő lapszámokat.

A XVIII század első felének sivár irodalmitörténetét egy jelentős névvel gazdagítja e kiadás.

Bánfalva, Augustus 31. 1863.

K. G.